

ПСИХОЛОГІЯ

УДК 159.9

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2024.60.10-14>

Олена КОЖЕДУБ, канд. соціол. наук, доц.

ORCID ID: 0000-0001-7332-1727

e-mail: olenakozhedub@knu.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

Наталія КЛІМШИНА, ст. викл.

ORCID ID: 0009-0003 1156-1103

e-mail: nataliya.climishina@ukr.net

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ

Вступ. Сьогодні в українському суспільстві спостерігаються трансформаційні процеси в багатьох сферах життя, які вимагають теоретико-методологічного обґрунтування як шляхів таких соціальних змін, так і механізмів їх здійснення. Найбільш адекватною щодо цього питання є саме інституціональна теорія. Повномасштабне вторгнення росії в Україну актуалізувало проблему організації професійної психологічної допомоги військовослужбовцям. Мета дослідження полягає в розкритті інституціональної природи психологічної допомоги військовослужбовцям.

Методи. У дослідженні були використані такі загальнонаукові методи, як: аналіз, синтез, узагальнення, завдяки яким розкриваються інституціональні засади психологічної допомоги військовослужбовцям.

Результати. Реалізуючи інституціональний підхід у дослідженні психологічної допомоги, було проаналізовано структурні складові інституту психологічної допомоги. Визначено, що такими складовими є: задокументовані соціальні норми та правила, які обумовлюють специфіку надання психологічної допомоги військовослужбовцям; спеціальні установи, заклади, організації, які надають психологічну допомогу військовослужбовцям (групи контролю бойового стресу та групи психологічного супроводу та відновлення); спеціалізований суб'єкт – психолог, який безпосередньо працює з тими військовослужбовцями, які потребують психологічної допомоги; система санкцій, метою якої є здійснення соціального контролю за діяльністю інституту психологічної допомоги військовослужбовцям. Розглянуто такі різновиди психологічної допомоги, як психопрофілактика, психологічне консультування, психокорекція та психотерапія.

Висновки. Застосовано інституціональний підхід під час аналізу системи психологічної допомоги військовослужбовцям. Коротко охарактеризовано складові інституту психологічної допомоги та описано різновиди психологічної допомоги військовослужбовцям.

Ключові слова: інститут, інституціоналізація, соціальний інститут, структура соціального інституту, інституціоналізація психологічної допомоги військовослужбовцям.

Вступ

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну має не тільки економічні, але й соціально-політичні, екологічні та інші наслідки. Насамперед ця війна завдає негативного психологічного впливу як на українське суспільство в цілому, так і на пересічного українця. Особливий руйнівний вплив російсько-українська війна здійснює на психіку військовослужбовців, які виконують завдання за призначенням на лінії бойового зіткнення. Це водночас детермінувало інституціональні зміни в системі надання психологічної допомоги військовослужбовцям ЗС України. Застосування нових видів зброї, особливості ведення бою, жажливе поведіння противника з нашими військовослужбовцями, які потрапили в полон, спонукало військове керівництво до перегляду ряду нормативно-правових актів, які регулювали психологічну сферу: психологічну підготовку, психологічну допомогу, психологічний супровід, психологічне відновлення. У своїй публікації ми спробуємо охарактеризувати психологічну допомогу військовослужбовцям як соціальний інститут.

Огляд літератури. Як свідчить аналіз наукової літератури за цією тематикою, проблема психологічної допомоги перебуває в центрі наукових розвідок вітчизняних науковців. Зокрема, В. Штифарук досліджує феномен психологічної допомоги, її види, підходи та напрями; О. Литвиненко розглядає особливості надання психологічної допомоги та самопомоги під час депресії та тривоги (Штифарук, 2020; Литвиненко, 2023). На особливу

увагу заслуговує дослідження особливостей надання психологічної допомоги дітям, підліткам та батькам (Шебанова, 2017; Мамайчук, 2012; Ткач, 2007; Главник, 2002), онкохворим (Яворська, 2012), сім'ям (Юрченко, 2008), людям в кризових станах (Павлов, 2006). Із початком повномасштабної російсько-української війни українська науково-психологічна спільнота все частіше звертається до проблеми надання психологічної допомоги та організації психологічної роботи з військовослужбовцями та членами їхніх сімей (Корнещук, 2023; Сабліна, 2023).

Дослідження феномену "соціального інституту" бере початок у соціологічній науці та пов'язане з іменами засновників соціології О. Конта, Г. Спенсера, Е. Дюркгейма та представниками інституціоналізму Ф. Тьонісом та Т. Вебленом. Вітчизняні представники соціологічної науки активно використовують інституціональний аналіз для дослідження структури, соціального порядку та особливостей соціальної взаємодії всередині таких соціальних утворень, як: вища школа (Чернецький, 1994; Сидоренко, 2001; Михальченко, 2012), реклама (Лисиця, 1999), масмедія (Фінклер, 2004), державна служба (Грінівецька, 1999), релігія (Паращевін, 2018), армія (Мазурик, 2001).

Мета статті полягає у здійсненні інституціонального аналізу психологічної допомоги військовослужбовцям. **Завдання:** розглянути інституціональну природу психологічної допомоги військовослужбовцям; охарактеризувати структурні елементи цього соціального

інституту; дати коротку характеристику різновидам психологічної допомоги військовослужбовцям.

Методи

Реалізація мети дослідження спонукала нас до використання методів аналізу, синтезу та узагальнення теоретичних положень, у яких розкриваються інституціональні засади психологічної допомоги військовослужбовцям.

Результати

Наше дослідження почнемо з визначення природи феномену "соціального інституту". Поняття "соціальний інститут" у науковий обіг ввів Т. Веблен. Вчений розумів його, як звички та стереотипи мислення та поведінки, які поділяє значна частина суспільства (Шолом, & Беренда, 2015). Таке розуміння соціального інституту, на думку Д. Норта належить до арсеналу "старого або традиційного" інституціоналізму (Норт, 2000). Науковець вважає, що на противагу "природному" обґрунтуванню виникнення інституту, до цього процесу залучаються "штучні" елементи соціальної інженерії. Д. Норт вважає, що соціальний інститут – це конструкт, який утворився в результаті проведеної людьми об'єктивної реальності. Зауважимо, що в межах будь-якого соціального інституту, поведінка індивіда регулюється відповідно до норм, правил та стандартів, які відповідають його діяльності та потребам суспільства, які він задовольняє (Норт, 2000). Тому *соціальний інститут* представляється нам як сталий механізм організації спільного життя людей, усталена форма закріплення і здійснення ними спеціалізованої діяльності. Зауважимо, що соціальні інститути виникають у процесі суспільного поділу праці, тому можна вважати, що *соціальні інститути* – це регулярні й довготривалі соціальні практики, які санкціонуються та підтримуються за допомогою соціальних норм і мають важливе значення у структурі суспільства. Із цієї точки зору, суспільство є системою соціальних інститутів: економічних, політичних, правових, моральних, освітніх, виховних, релігійних тощо (Козловець, & Біленький, 2006). Основне функціональне призначення соціальних інститутів – це забезпечення внутрішньої стабільності соціального простору, адже вони успадковуються новими поколіннями.

Суспільство постійно створює нові форми взаємодії, адже воно є високодинамічною системою. Із початком російсько-української війни українське суспільство (в особі органів військового управління) працює над створенням нового високоефективного соціального інституту – соціального інституту психологічної допомоги військовослужбовцям. Прийнято вважати, що соціальні інститути виникають з метою забезпечення тієї або іншої потреби суспільства. Послідовники інституціоналізму зазначають, що регулярні і довготривалі соціальні практики, які мають свою особливу систему цінностей, норм та санкцій, тобто соціальні інститути, мають чітку структуру, елементами якої є: *задокументовані соціальні норми та правила* (закони, статuti, інструкції, положення, накази тощо); *наявність спеціалізованих установ, закладів, організацій, які здійснюють відповідну спеціалізовану діяльність; спеціалізований професійний суб'єкт соціального інституту* (персонал); *організація соціального контролю, який відбувається через відповідні санкції* (Волович, 1998).

Реалізуючи мету нашого дослідження, розглянемо структуру такого соціального інституту, як психологічна допомога військовослужбовцям.

Першою структурною складовою досліджуваного нами соціального інституту є наявність задокументованих соціальних норм та правил, тобто наявність нормативно-правової бази, яка є фундаментом спеціалізо-

ваної діяльності військових психологів – тих спеціалістів, які здійснюють таку діяльність. Наказом Головнокомандувача ЗСУ від 02.05.2024 року № 174 "Про затвердження Порядку надання психологічної допомоги військовослужбовцям Збройних Сил України" визначено, що *"психологічна допомога – це діяльність, спрямована на професійну психологічну допомогу військовослужбовцям ЗСУ України, які мають ризик розвитку розладів поведінки, сприяння їм у психосоціальної адаптації до зміненої життєвої ситуації, осмислення їхнього досвіду, розширенні самоусвідомлення та можливостей самореалізації, а також допомогу з метою розв'язання психологічних проблем, зумовлених складними життєвими обставинами, кризовим станом, психотравматичною ситуацією"* (Головнокомандувач ЗСУ, 2024а). Цей Наказ визначає мету, основні принципи та завдання психологічної допомоги. Метою надання психологічної допомоги військовослужбовцям є: відновлення психічного здоров'я, загального благополуччя та якості життя, превентивні заходи розвитку поведінкових та психічних розладів; подолання складних життєвих обставин, зниження частини та тяжкості наслідків бойової психічної травми (Головнокомандувач ЗСУ, 2024а).

До *другого структурного елемента* психологічної допомоги як соціального інституту належить система спеціалізованих установ і закладів, які здійснюють психологічну допомогу. Відповідно до положень Наказу такими установами є пункти психологічної допомоги батальйону (дивізіону), пункти психологічної допомоги бригади (полку), військово-медичні заклади, реабілітаційні центри. Діяльність цих спеціалізованих установ визначається рядом нормативно-правових актів, у тому числі і Наказом Головнокомандувача ЗСУ України від 02.05.2024 р. № 174 "Про затвердження Порядку надання психологічної допомоги військовослужбовцям Збройних Сил України".

Третім структурним елементом інституту психологічної допомоги є наявність спеціалізованого професійного суб'єкта – це офіцери, які залучаються до надання такої допомоги і мають фахову психологічну підготовку та входять до складу груп контролю бойового стресу і груп психологічного супроводу та відновлення (далі офіцери-психологи). На офіцерів-психологів, які входять до складу *груп контролю бойового стресу*, покладаються завдання оперативного реагування на подолання негативних наслідків психологічних реакцій особового складу, викликаних екстремальними подіями під час бойової (навчально-бойової) діяльності. Підтримання та відновлення оптимального стану психічного здоров'я військовослужбовців під час виконання ними службово-бойових завдань – це мета діяльності офіцерів *груп психологічного супроводу та відновлення* (Головнокомандувач ЗСУ, 2024а).

Надання психологічної допомоги військовослужбовцям базується на таких *принципах*: своєчасний початок, що забезпечує досягнення мети надання психологічної допомоги; безперервне та поступове застосування заходів психологічного відновлення у визначеній послідовності залежно від характеру ознак психічного розладу та реальних можливостей.

Перед офіцерами групи контролю бойового стресу та групи психологічного супроводу і відновлення поставлені такі *завдання*: здійснення оцінювання психоемоційного стану, змін, які відбуваються в поведінці військовослужбовців та визначення ознак запобігання психічних розладів; запобігання та відновлення порушених психологічних функцій до оптимального рівня їх вираженості;

розподіл черговості надання психологічної допомоги особам, які зазнали впливу психотравмуючих обставин; відновлення адаптивних механізмів до екстремальних (бойових) дій; реадaptaція, поповнення внутрішнього ресурсу; надання рекомендацій командирам (начальникам) щодо оптимізації соціально-психологічного клімату в підрозділах; надання допомоги в установленні (відновленні) конструктивних стосунків у сім'ї та суспільстві, превенції домашнього насильства, надзвичайних подій за участю військовослужбовців.

Зазначений вище Наказ визначає *особливості організації надання психологічної допомоги* військовослужбовцям та конкретизує такі рівні психологічної допомоги: самодопомога та взаємопомога (перший рівень), надання психологічної допомоги в пунктах психологічної допомоги батальйону (дивізіону) (другий рівень); надання психологічної допомоги в пунктах психологічної допомоги бригади (полку) (третій рівень).

Перший рівень психологічної допомоги – це самодопомога або взаємопомога, яка базується на принципі "рівний-рівному". Військовослужбовці надають психологічну допомогу один одному або намагаються впоратись з наслідками психотравмуючої ситуації самотужки. Надання психологічної допомоги *на другому рівні* відбувається в пунктах психологічної допомоги батальйону (дивізіону), які розгортаються неподалік від медичного пункту такого військового формування. Офіцери-психологи, які забезпечують другий рівень надання психологічної допомоги і працюють в групах психологічного супроводу та відновлення, здійснюють оцінювання та проводять відновлення психологічного стану військовослужбовців із використанням методів психологічної саморегуляції та самоконтролю. У тому випадку, коли психологічний стан військовослужбовця не покращився, починає працювати *третій рівень* надання психологічної допомоги на рівня пункту психологічної допомоги бригади (полку). У разі, якщо психологічний стан військовослужбовця не покращиться, його направляють на консультацію до лікаря-психіатра, який приймає рішення щодо його госпіталізації та подальшого лікування у психо-неврологічному відділенні.

Останній структурний елемент соціального інституту психологічної допомоги військовослужбовцям – це соціальний контроль. Випадки належного або неналежного виконання посадових обов'язків офіцерами-психологами санкціонується Законом України "Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України" (Верховна Рада України, 1999). Такими санкціями є найрізноманітніші заохочення та стягнення.

Зазначимо, що офіцери, які надають психологічну допомогу військовослужбовцям за своїм фахом – психологи, які керуються положеннями, що прописані в Етичному кодексі психолога (<https://nsj.gov.ua/files/1448287570Етичний%20кодекс%20психолога.docx.pdf>). Останній представляє собою сукупність принципів і правил, які визначають поведінку офіцерів-психологів. Дотримання положень Етичного кодексу психологів – це зобов'язання, яке повинен виконувати психолог (Головнокомандувач ЗСУ, 2024b). Однак у суспільстві залишається відкритим питання щодо притягнення до відповідальності (напр., до кримінальної) психолога, який допустив професійну помилку та завдав шкоди психічному здоров'ю тому, хто звернувся до нього за допомогою.

У своєму дослідженні охарактеризуємо різновиди психологічної допомоги. На думку О. Блінова, *психологічна допомога* представляє собою комплекс заходів профілактичного, лікувального, евакуаційного характеру, які спрямовані на забезпечення успішного перенесення

військовослужбовцями впливу психотравмуючих факторів, сприяють збереженню працездатності та попереджають виникнення та розвиток посттравматичних стресових розладів (Блінов, 2006). Як зазначає науковець, психологічна допомога – це цілеспрямована активність однієї людини (офіцера-психолога) щодо іншої (військовослужбовця), яка спрямована на розширення психологічних можливостей останньої в особистісному та соціальному функціонуванні. Психологічна допомога може мати багато форм: проста присутність, повідомлення корисної інформації, психічне зараження, демонстрація ефективних моделей поведінки, навчання, стимуляція, консультування, психотерапія тощо. Коли йдеться про надання психологічної допомоги військовослужбовцям, дослідник зазначає, що вона може надаватись у різний час – до початку участі військовослужбовця в бойових діях, під час бойових дій та після виходу військовослужбовця з району бойового зіткнення (Блінов, 2014).

На сьогодні багато наших співвітчизників усвідомлюють, що винести тягар війни їм допоможе професійна допомога психолога. Ми спостерігаємо за формуванням культури звернення за професійною психологічною допомогою. Серед них є: ті, хто втратив близьких; ті, чий близький перебуває у російському полоні; ті, чий близький пропав без вісті та ті, чий близький виконує військовий обов'язок. Мають потребу у зверненні до психологів і військовослужбовці. До психологів також звертаються члени сімей військовослужбовців.

Як зазначає О. Блінов, варто розрізняти такі види психологічної допомоги військовослужбовцям: психопрофілактика, психоконсультування, психокорекція, психотерапія (Блінов, 2014). Коротко охарактеризуємо їх.

Психопрофілактика – є різновидом психологічної допомоги військовослужбовцям, який спрямований на попередження психічних захворювань, реабілітацію психічно хворих, а також на збереження, покращення та зміцнення психічного здоров'я військовослужбовців. Психопрофілактика передбачає також і психоедукацію, або психологічну просвіту (Блінов, 2014). Сьогодні в Україні діють три рівні психопрофілактики. На першому рівні психолог може працювати з групою, на другому рівні – з особами, які перебувають у зоні ризику, а на третьому – з тими, хто вже має психологічні проблеми (Оніщенко, 2013).

Реалізуючи феноменологічний підхід у дослідженні інституту психологічної допомоги, Н. Оніщенко зазначає, що одним із видів психологічної допомоги є *психологічне консультування* (Оніщенко, 2013). Останнє, на нашу думку, представляє собою сферу практичної діяльності офіцерів-психологів. Під час психологічного консультування військовослужбовцям надаються поради, рекомендації щодо вирішення їхніх актуальних психологічних проблем.

Наступним видом психологічної допомоги військовослужбовцям є *психокорекція*. На думку Н. Оніщенка, психокорекція – це виправлення, особлива робота офіцера-психолога, яка ведеться з військовослужбовцем з опорою на його розуміння межі "норми" та "патології". Психокорекційна робота здійснюється в когнітивній, емоційно-вольовій сферах військовослужбовців.

Психологічна реабілітація – це відновлення втрачених психічних утворень або психічних операцій. Зазвичай такі порушення виникають як наслідок фізичної травми або поранення чи психічної травми. Метою психологічної реабілітації військовослужбовців, які отримали психічні травми, поранення або мають органічні хвороби, – є відновлення або розвиток знижених унаслідок цього психічних функцій.

Елементом психологічної допомоги військовослужбовцям є *психотерапія*, яка представляє собою комплекс психологічних технік, які використовує офіцер-психолог для вирішення проблем військовослужбовця. Такими проблемами може бути психічне захворювання, стрес тощо.

Прийнято розрізняти екстрену психотерапію, короткострокову та довгострокову психотерапію. *Екстрена психотерапія* – це втручання в ситуацію, коли треба негайно відреагувати на критичний стан військовослужбовця. Короткострокова психотерапія може тривати від однієї або декількох зустрічей під час поведінкової психотерапії або короткострокової позитивної терапії, або може тривати декілька місяців у межах короткострокової психодинамічної психотерапії.

Сучасна психологічна практика керується принципом короткостроковості, щоб забезпечити того, хто звертається до психолога за допомогою від "психотерапевтичного дефекту або пристрасті", "втечі у психотерапію" і перекладання відповідальності за своє життя на психолога. Щодо довгострокової психотерапії, то вона представляє собою психодинамічний (психоаналітичний) процес. Зазвичай довгострокова психотерапія триває 40–50 сеансів. Психотерапевтичні заняття зазвичай проводять два-три рази на тиждень. Довгострокова психотерапія зосереджує увагу на минулому військовослужбовця (у той час як короткострокова психодинамічна психотерапія сфокусована на головному конфлікті і здебільшого спирається на здатність самого військовослужбовця робити узагальнення й застосовувати на практиці те, що було досягнуто в ході психотерапевтичної роботи) (Онщенко, 2013).

Дискусія і висновки

Взаємодія офіцера-психолога та військовослужбовця, який звернувся до нього за психологічною допомогою, є соціально врегульованим та формалізованим процесом. Таке регулювання необхідне як для об'єкта, так і для суб'єкта психологічної допомоги. На особливу увагу з боку держави та суспільства заслуговує процес професійної підготовки та процес підвищення кваліфікації психологів. Сьогодні в Україні, зважаючи на дефіцит висококваліфікованих психологів, спостерігається надмірне захоплення окремими індивідами наданням психологічних консультацій.

Процес інституціоналізації передбачає не тільки нормативне регулювання взаємодії військовослужбовця та офіцера-психолога, але й обумовлює процес їх підготовки. Дискусійним залишається питання відповідальності офіцера-психолога в ситуаціях, коли після його втручання або невтручання, військовослужбовець здійснює суїцид або спробу суїциду.

Внесок авторів: Олена Кожедуб – написання (оригінальна чернетка); Наталія Клімішина – написання (перегляд і редагування).

Список використаних джерел

- Блінов, О.А. (2006). *Організація надання психологічної допомоги військовослужбовцям у воєнний час*. Національний університет оборони України.
- Блінов, О.А. (2014). Види та напрямки психологічної допомоги психотравмованим військовослужбовцям. *Вісник Національного університету оборони України*, 4(41), 168–173.
- Верховна Рада України. (1999). *Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України* (закон України від 24.03.1999 р. № 551-ХІV, ред. від 09.08.2024). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/551-14#Text>
- Михальченко, М.І. (2012). (Ред.). *Вища школа як соціальний інститут і механізм соціалізації молоді*. Педагогічна думка.
- Волович, В.І. (1998). *Соціологія: короткий енциклопедичний словник*. Український Центр духовної культури.

- Главник, О. (2002). *Психологічна допомога батькам*. Шкільний світ.
- Головнокомандувач Збройних Сил України. (2024а). *Про затвердження Порядку надання психологічної допомоги військовослужбовцям Збройних Сил України* (наказ від 02.05.2024 № 174).
- Головнокомандувач Збройних Сил України. (2024б). *Про затвердження порядку проведення психологічної підтримки військовослужбовців Збройних Сил України* (наказ від 01.08.2024 № 349).
- Грінівецька, Н.М. (1999). *Державна служба як соціальний інститут: проблеми концептуального аналізу*. ФАДА ЛТД.
- Корнєшук, В. (2023). *Соціальна та психологічна допомога у воєнний та післявоєнний період*. Бондаренко М.О.
- Лисиця, Н.М. (1999). *Реклама як соціальний інститут* [Автореф. дис. д-ра соціол. наук, ХНПУ ім. Г.С. Сковороди].
- Литвиненко, О.О. (2023). *Психологічна допомога і самопоміччя при депресії та тривозі*. Панов А.М.
- Мазурик, О.В. (2001). *Сучасні тенденції відновлення армії як соціального інституту (соціологічний аналіз)* [Автореф. дис. канд. соціол. наук, Інститут соціології НАН України].
- Мамайчук, І.І. (2012). *Діти з розладами поведінки: психологічна допомога*. Редакції загальнопедагогічних газет.
- Норт, Д. (2000). *Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки*. Основи.
- Онщенко, Н.В. (2013). *Феноменологія психологічної допомоги*. <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/22889/Onishchenko.pdf?sequence=1>
- Павлов, Ю.О. (2006). *Психологічна допомога безробітному у кризовому стані в умовах професійної перелідооточки* [Дис. канд. психол. наук, Академія педагогічних наук України].
- Паращевін, М.А. (2018). *Трансформація соціального інституту релігії в сучасному українському суспільстві* [Автореф. дис. д-ра соціол. наук, Інститут соціології Національної академії наук України].
- Сабліна, Н.В. (2023). *Психологічна допомога та робота психолога з військовими та їх родинами у дні війни. Військова психологія*. ТВОРИ.
- Сидоренко, О.Л. (2001). *Приватна вища школа як соціальний інститут: особливості становлення та розвитку в Україні* [Автореф. дис. д-ра соціол. наук, Ун-т внутр. справ].
- Козловець, Є.А., & Біленький, Є.А. (2006). *Соціологія: словник термінів і понять*. Кондор.
- Квач, Р.М. (2007). *Психологічна допомога підліткам, схильним до бродяжництва* [Дис. канд. психол. наук, Центр. ін-т післядиплом. пед. освіти АПН України].
- Фінклер, Ю.Е. (2004). *Мас-медіа як соціальний інститут: особливості взаємин з владою* [Автореф. дис. д-ра філол. наук, Київський національний ун-т імені Тараса Шевченка. Інститут журналістики].
- Чернецький, Ю.О. (1994). *Вища школа як соціальний інститут* [Автореф. дис. д-ра соціол. наук, Харківський держ. ун-т].
- Шебанова, В.І. (2017). *Психологічна допомога дитині, що зазнала насильства*. Вишемірський В.С.
- Шолом, А.С., & Беренда, С.В. (2015). Етимологія поняття "institution" та еволюція його змістовної сутності в економічних дослідженнях на прикладі СОТ. *Проблеми економіки*, 1, 319–325.
- Штфурак, В.С., & Шаманська, О.І. (2020). *Психологічна допомога: види, підходи та напрями*. ПП "ТД Едельвейс і К.
- Юрченко, І.В. (2008). *Психологічна допомога функціонально неповним сім'ям в умовах навчально-виховного комплексу* [Дис. канд. психол. наук, Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника].
- Яворська, Т.П. (2012). *Медико-психологічна допомога онкологічним хворим, які перенесли хірургічне втручання з ризиком кишкової стими* [Дис. канд. психол. наук, Харків. мед. акад. післядипломної освіти].

References

- Blinov, O.A. (2014). Types and directions of psychological assistance to traumatized servicemen. *Bulletin of the National University of Defense of Ukraine. Collection of scientific papers*. NUOU, 4(41), 168–173 [in Ukrainian].
- Blinov, O.A. (2006). *Organization of psychological assistance to servicemen in wartime*. NAOU [in Ukrainian].
- Chemetsky, Yu.O. (1994). *Higher school as a social institution* [Author's thesis of Dr. of Social Sciences, Kharkiv State University] [in Ukrainian].
- Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine. (2024a). *On approval of the Procedure for providing psychological assistance to servicemen of the Armed Forces of Ukraine* (order dated 02.05.2024 No. 174) [in Ukrainian].
- Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine. (2024b). *On approval of the procedure for providing psychological support to servicemen of the Armed Forces of Ukraine* (order dated 01.08.2024 No. 349) [in Ukrainian].
- Finkler, Yu.E. (2004). *Mass media as a social institution: features of relations with the authorities* [Author's thesis ... Doctor of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv. Institute of Journalism] [in Ukrainian].
- Glavnyk, O. (2002). *Psychological assistance to parents*. Shkilynyi svit [in Ukrainian].
- Grinivetska, N.M. (1999). *State service as a social institution: problems of conceptual analysis*. FADA LTD [in Ukrainian].
- Korneschuk, V. (2023). *Social and psychological assistance in the war and post-war period*. Bondarenko M.O [in Ukrainian].

- Kozlovets, E.A., & Bilenkyi, E.A. (2006). *Sociology: a dictionary of terms and concepts*. Condor [in Ukrainian].
- Lysitsya, N.M. (1999). *Advertising as a social institution* [author's thesis of Dr. Sociology, KhNPU named after G.S. Skovoroda] [in Ukrainian].
- Lytvyenko, O.O. (2023). *Psychological assistance and self-help for depression and anxiety*. Panov A.M [in Ukrainian].
- Mamaychuk, I.I. (2012). *Children with behavioral disorders: psychological assistance*. Editorial offices of general pedagogical newspapers [in Ukrainian].
- Mazuryk, O.V. (2001). *Modern trends in the restoration of the army as a social institution (sociological analysis)* [Author's thesis of Cand. Sociology, Institute of Sociology of the National Academy of Sciences of Ukraine] [in Ukrainian].
- Mykhalchenko, M.I. (2012). (Ed.). *Higher school as a social institution and the mechanism of socialization of youth*. Pedagogical thought [in Ukrainian].
- North, D. (2000). *Institutions, institutional change and the functioning of the economy*. Osnovy [in Ukrainian].
- Onishchenko, N.V. (2013). *Phenomenology of psychological assistance* [in Ukrainian]. <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/22889/Onishchenko.pdf?sequence=1>
- Pavlov, Yu.O. (2006). *Psychological assistance to the unemployed in a crisis situation in conditions of professional retraining*. [Diss. Candidate of Psychology, Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine] [in Ukrainian].
- Parashchevin, M.A. (2019). *Transformation of the social institute of religion in modern Ukrainian society* [Author's dissertation of Doctor of Sociology, Institute of Sociology of the National Academy of Sciences of Ukraine] [in Ukrainian].
- Sablina, N.V. (2023). *Psychological assistance and work of a psychologist with military personnel and their families during the war. Military psychology*. TVORY [in Ukrainian].
- Shebanova, V.I. (2017). *Psychological assistance to a child who has been subjected to violence: teaching and methodological manual*. Kherson: Vyshemirskiy V.S [in Ukrainian].
- Sholom, A.S., & Berenda, S.V. (2015). Etymology of the concept of "institution" and the evolution of its substantive essence in economic research using the example of the WTO. *Problems of economy*, 1, 319–325 [in Ukrainian].
- Shtyfurak, V.S., & Shamanska O.I. (2020). *Psychological assistance: types, approaches and directions*. Edelweiss and K [in Ukrainian].
- Sydorenko, O.L. (2001). *Private higher education as a social institution: features of its formation and development in Ukraine* [Author's thesis Doctor of Social Sciences] [in Ukrainian].
- Tkach, R.M. (2007). *Psychological assistance to adolescents prone to vagrancy*. [PhD (Psychol.) Dissertation, Central Institute of Postgraduate Pedagogical Education of the Academy of Sciences of Ukraine] [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (1999). *On the Disciplinary Statute of the Armed Forces of Ukraine* (Law of Ukraine dated 24.03.1999 No. 551-XIV, ed. from 09.08.2024) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/551-14#Text>
- Volovich, V.I. (1998). *Sociology: a short encyclopedic dictionary*. Ukrainian Center for Spiritual Culture [in Ukrainian].
- Yurchenko, I.V. (2008). *Psychological assistance to functionally single-parent families in the conditions of an educational complex* [Thesis of Candidate of Psychological Sciences, Precarpathian National University named after V. Stefanyk] [in Ukrainian].
- Yavorska, T.P. (2012). *Medical and psychological assistance to cancer patients who underwent surgical intervention with the formation of an intestinal stoma* [Diss. Candidate of Psychology, Kharkiv Medical Academy of Postgraduate Education] [in Ukrainian].

Отримано редакцією журналу / Received: 20.10.24
Прорецензовано / Revised: 25.10.24
Схвалено до друку / Accepted: 30.10.24

Olena KOZHEDUB, PhD (Sociol.), Assoc. Prof.
ORCID ID: 0000-0001-7332-1727
e-mail: olenakozhedub@knu.ua
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

Natalia KLIMISHYNA, Senior Lecturer
ORCID ID: 0009-0003 1156-1103
e-mail: nataliya.climishina@ukr.net
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

PSYCHOLOGICAL ASSISTANCE FOR MILITARY PERSONNEL AS A SOCIAL INSTITUTE

Background. Today, modern Ukrainian society is witnessing transformational processes that are characteristic of many spheres of life and that require theoretical and methodological substantiation of both the ways of such social changes and the mechanisms of their implementation. And in this regard, the most adequate is the institutional theory. The full-scale invasion of Russia on the territory of Ukraine actualized the problem of organizing professional psychological assistance to military personnel. The purpose of the study is to reveal the institutional nature of psychological assistance to military personnel.

Methods. The research used general scientific methods – analysis, synthesis, generalization.

Results. Implementing an institutional approach, in the study of psychological assistance, researchers analyze the structural components of the institution of psychological assistance. In the course of the research, it was determined that these components are: documented social norms and rules that determine the specifics of providing psychological assistance to military personnel; special institutions, organizations that provide psychological assistance to military personnel (combat stress control groups and psychological support and recovery groups); a specialized subject – a psychologist who works directly with those military personnel who need psychological help; a system of sanctions, the purpose of which is to exercise social control over the activities of the Institute of Psychological Assistance to Military Personnel. The article discusses such types of psychological help as psychoprophylaxis, psychological counseling, psychocorrection and psychotherapy.

Conclusions. An institutional approach was applied in the analysis of the system of psychological assistance to military personnel. The components of the Institute of Psychological Assistance are briefly described and the types of psychological assistance to military personnel are described.

Keywords: institutionalization, social institution, structure of social institution, institutionalization of psychological assistance to military personnel.

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The authors declare no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.